

Keskustelua – Diskussion

Eläinmaantiede ja J. G. Granö

Ville Salosen kiintoisassa kirjoituksessa eläinmaantieteestä *Terran* vuoden 2004 viimeisessä numerossa (116: 4) jäin kaipaamaan mainintaa laajimmasta Suomessa ilmestyneestä eläinmaantieteen historiaa ja asemaa käsittelevästä teoksesta, jonka J. G. Granö julkaisi 1909. Johan Axel Palménin aloitteesta syntyneessä lähes sata sivua käsittävässä kirjoituksessa *Piirteitä eläinmaantieteen historiasta etenkin aluejakokysymystä silmällä pitäen* esitetään yleispiirteittäinen ja kriittinen katsaus eläinmaantieteen kehityksestä Carl von Linnén ajoilta 1760-luvulta Karl Möbiuksen 1909 ilmestyneeseen tutkimukseen *Die Tierwelt der Erde* ja verrataan eri aikoina tehtyjä eläinmaantieteellisiä aluejakoja toisiinsa. Vaikka Granö ei ottanut käsittelyn piiriin jonkin määrätyn pienen alueen eläimistöä tai jonkun tietyn eläinryhmän levinneisyyttä käsitteleitä teoksia, tutkimus antaa monipuolisen kuvan eläinmaantieteen kehityksestä.

Granön mukaan eläinmaantiede oli eriytynyt omaksi tutkimusalakseen vasta 1800-luvun lopulla, jolloin sekä eläintiede että maantiede olivat kehittyneet niin pitkälle, että ne kykenivät tarjoamaan sille suotuisan kasvupohjan. Tutkimukset olivat lisäksi useimmiten nousseet eläintieteen piiristä, sillä uuden ajan johtavista maantieteilijöistä vain Friedrich Ratzell oli Granön mukaan tarkastellut eläinmaantieteellisiä kysymyksiä antropogeografiselta kannalta. Suomalaisista eläinmaantieteen tutkijoista Granö mainitsee J. A. Palménin, Friedrich Wilhelm Mäklinin ja Odo Morannal Reuterin. Opettajansa Palménin väitöskirjan *Om föglarnes flyttningsvägar* (1874) hän toteaa osoittaneen täysin sitovalla tavalla lintujen muuttoreittien olevan läheisesti riippuvaisia maapallon pinnanmuodoista.

Tulevaisuutta pohtiessaan Granö katsoo, ettei eläimistön levinneisyyteen perustuvan aluejaon tekeminen ole enää eläinmaantieteen päätehtävä, ja yhtyy niihin tutkijoihin, jotka pitivät eläinmaantieteen tärkeimpänä osana maapallojen eläimistöjen muodostumishistorian selvittämistä. Vasta kun fysiologit ovat kyenneet selvittämään ne riippuvuussuhteet, jotka vallitsevat eläinten ja niiden elinympäristöjen välillä, oli Granön mukaan mahdol-

lista laatia aluejako, jonka kaikki tutkijat voisivat hyväksyä.

Salonen toteaa aivan oikein, että 1920-luvun julkaisuissaan Granö ei antanut suurta arvoa eläinmaantieteelliselle tutkimukselle maantieteen osana. Vuoden 1920 kirjoituksessa hän oli valmis luovuttamaan eläinmaantieteen opetuksen eläintieteen edustajille, ja *Puhtaassa maantieteessä* hän toteaa suoraan, että eläinmaantiede joutaa siirtymään itsenäisenä aputieteenä propedeutiikkaan eli esiopeutukseen (s. 164). Näitä kannanottoja tarkasteltaessa on kuitenkin syytä ottaa huomioon se oppihistoriallinen konteksti, jossa ne tuotiin esiin. Granö oli juuri 1920-luvulla luomassa maantieteelle oppisisältöä, joka olisi taannut sille itsenäisen aseman muiden tieteiden joukossa. *Puhtaassa maantieteessä* lanseerattu ”uusi maantiede”, maisematiede, oli ankanan loogisesta ja teoreettisesta lähestymistavastaan huolimatta lähtökohdiltaan hyvin pragmaattinen. Sen tavoitteena oli luoda oppiaine, jonka yksi professori olisi voinut hallita, ja joka olisi sisältänyt mahdollisimman vähän aineksia, joista olisi syntynyt reviirikiiostoja lähitieteiden kanssa. Siksi hän oli valmis luovuttamaan monet vanhan yleismaantieteen alat eri luonnontieteiden hoitoon. Vastaavasti paikassa tapahtuneiden ajallisten muutosten tutkiminen voitiin jättää geologialle ja historialle, ja henkisen miljöön tutkiminen puolestaan sosiologialle. Tieteen diplomaattia puhtaimmillaan.

KIRJALLISUUS

- Granö, J. G. (1909). *Piirteitä eläinmaantieteen historiasta etenkin aluejakokysymystä silmällä pitäen*. 93 s. Yrjö Weilin, Helsinki.
- Granö, J. G. (1930). *Puhtas maantiede. Tutkimusesimerkeillä Suomesta ja Virosta valaistu metodologinen selvitys*. 187 s. WSOY, Porvoo.
- Salonen, V. (2004). Eläinmaantiede – näkökulmia ihmisen ja eläimen vuorovaikutussuhteeseen. *Terra* 116: 4, 227–240.

ALLAN TIITTA
Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto